



RINGINFORM

ÅRGÅNG 32

Nr 2

Dec 2009

CES-SVERIGE 2009

FYND AV NORDLIGA STORSKARVAR

ÅTERFYND ORSAKADE AV VINDKRAFT

LÄRFALKMÄRKNING I SVERIGE

GODBITAR UR ÅTERFYNDSFLODEN

NY LITTERATUR

17

28

29

29

32

34



Naturhistoriska
riksmuseet

RINGINFORM utkommer med två nummer per år. Ringmärkare erhåller tidskriften gratis.

Redaktion: Thord Fransson, Lina Jansson, Tuomo Kolehmainen,
Conny Kroon, Thomas Wenninger

Adress: Naturhistoriska riksmuseet
Ringmärkningscentralen
Box 50007
104 05 STOCKHOLM

Omslagsillustration: Peter Larsson
ISSN 1100 – 4134

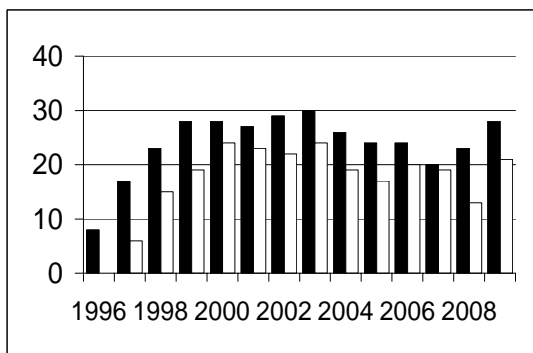
CES – Sverige 2009

Thomas Pettersson

Inledning

I och med årets verksamhet kan vi nu summera 14 säsonger i projektet. Fjolårets trendbrott när det gäller antalet deltagande platser följdes i år av ytterligare en markant ökning, se figur 1. Fältarbete genomfördes på 28 platser, vilket är fem fler än förra året. Ytterligare en plats påbörjades, men avbröt p g a sjukdom. Sju av platserna var nya, varav tre drevs av nya deltagare i projektet; Tomas Brodin, Thomas Holmberg, resp. Gunnar Niklasson. Övriga nya platser för året var antingen återupptagna efter något års uppehåll i verksamheten eller modifierade (förändrat antal nät etc). Underlaget för jämförelser mellan 2008 och 2009 utgörs av 21 platser, vilket är en hög andel. Den geografiska spridningen av CES-platserna 2009 visas i figur 2. I tabell 1 förtecknas de tillsammans med en summering av resultaten. De huvudsakliga fångstmiljöerna 2009 fördelade sig enligt följande (förändring jämfört med 2008 inom parentes): lövskog 8 (± 0), buskmark 14 (+3), bladvass 6 (+2).

Nedan lämnas dels en summarisk redovisning av resultaten, dels en något utförligare presentation av resultaten för några arter som under projektperioden uppvisat tydliga förändringar av populationsstorleken.



Figur 1. Antal deltagande CES-platser 1996-2009. Fyllda staplar visar antal platser ett enskilt år, ofyllda staplar visar antal upprepat deltagande från året före.

Övergripande resultat

Under året hanterades 6 629 fåglar av 79 arter, vilket är 13 % fler individer än året före. Ökningen förklaras naturligtvis av ett högre antal

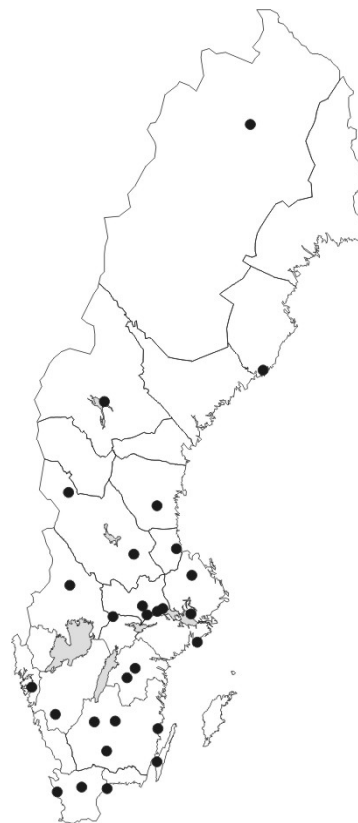
deltagande platser i år. Sammanlagt utnyttjades 302 nät, jämfört med 249 nät 2008. Totalt sett var alltså fångstinsatsen i år betydligt högre än i fjol, men fångsten endast måttligt högre. I det följande utgår alla jämförelser från de 21 platser som deltog båda åren och på ett likartat sätt.

När det gäller de häckande beståndens storlek, som vi mäter genom fångsten av adulta fåglar, uppvisade några arter tydligt lägre fångster i år jämfört med 2008, se tabell 2. Det gäller björkrast, taltrast och grönfink som uppvisade säkra, eller nästan säkerställda, förändringar.

På reproduktionssidan finns som vanligt både plus och minus, se tabell 3. Lövsångare, stjärtmes och blåmes hade uppenbarligen ett dåligt år jämfört med 2008, medan nötväcka och bofink fick jämförelsevis fler ungar än förra året.

Mellanårsöverlevnaden hos adulta fåglar mellan 2008 och 2009 uppvisade i regel inga tydliga förändringar jämfört med säsongen före, se tabell 4. Dock återfångades en signifikant högre andel härmsångare i år.

Bland de fåglar som registrerades som årsungar 2008, återfångades som vanligt låga antal, se tabell 5.



Figur 2. CES-platser 2009.

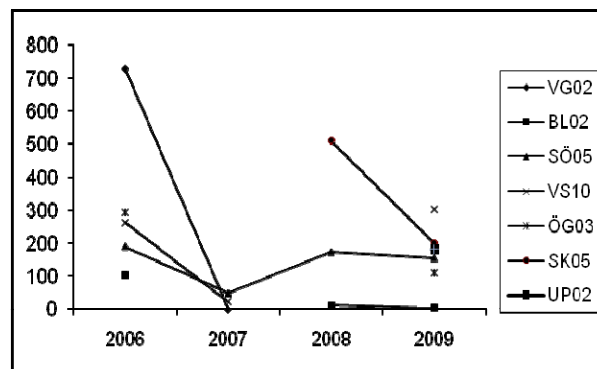
Tabell 1. Deltagande fångstplatser i *CES - Sverige* 2009, grupperade efter huvudbiotop och ordnade från norr till söder. Nyttillkomna (eller modifierade) platser 2009 markeras med en asterisk. Platsnumren är uppbyggda med landskapskod, se t.ex. en årsbok från RC, plus ett löpnummer. Ej åldersbestämda individer (1K+) ingår inte i tabellen.

Nr	Plats	Ansvarig märkare	Antal nät	Antal fångade		Andel 1K %
				arter	individer	
<i>Lövskog</i>						
HS02	Flästa sjön	Per Johansson	20	33	286	54
VR03	Barfån 2	Björn Ehrenroth	15	28	270	60
GÄ02	Avan	Håkan Söderman	8	21	133	38
VS12	Malmön 2	Patrik Rhönnstad	16	38	588	45
VS11	Kvarntorpet	Niclas Lignell	11	23	171	46
BO01	Stenungsund	Thomas Liebig	8	15	68	38
SM17	Törnåkra strandskog 2	Per-Sture Ljungdahl	9	24	334	53
SM18	Humlekärrshult	Urban Rundström	7	20	155	46
<i>Buskmark</i>						
LP03	Luspebryggan Ö	Håkan Tyrén	10	15	110	63
VB01*	Villanäs, Umedeltat	Tomas Brodin	10	16	230	70
JÄ01*	Vike, Rödön	Thomas Holmberg	10	22	193	58
DR04	Potatisholmen	Sten Hallin	7	14	100	54
DR05	Kyrkbytjärn 3	Gittan Matsson	13	29	348	49
UP03*	Oxängen 2	Anders Arnell	11	36	412	49
VS13*	Lärsäter	Gunnar Niklasson	8	24	174	41
VS10	Gångholmen	Thomas Pettersson	10	23	178	54
SÖ05	Älviken 3	Thord Fransson	11	29	378	56
VS14*	Älvhyttan 2	Roland Thuvander	12	30	153	57
VG02	Rydal	Henry Aas	15	30	175	43
SM08	Hultsgärde	Mats Alderus	11	20	175	33
SK04	Hovdala 3	Håkan Winqvist	8	24	185	37
SK05	Örby ängar 2	Mikael Jönsson	9	25	167	44
<i>Bladvass</i>						
UP02	Aspvik	Tommy Eriksson	13	27	349	56
ÖG04*	Nackebo sjön	Karl-Martin Axelsson	10	17	151	46
ÖG03	Stångåmynningen	Claes Svedlindh	9	21	370	60
SM19*	Uppsjön 2	Lars Johan Johansson	10	21	128	28
ÖL08	Karleviviken 4	Lennart Carlsson	17	36	593	62
BL02	Sölvesborgsviken 2	Jonas Engzell	4	9	55	69
Summa			302	79	6 629	52

Den tidigare bilden av långsiktigt minskande fångster av adulta fåglar, som indikerar viktiga populationsnivåer, står sig väl, se tabell 6, även om ovanligt många omflyttningar åt olika håll i tabellen fick göras just i år. För närvarande ingår 37 arter i tabellen, varav hälften är arter med minskande populationer under projektperioden. Hos en majoritet av dessa är den negativa trenden dessutom statistiskt säkerställd. Nya arter i den kolumnen är ärtsångare, törnskata och rosenfink, de båda sistnämnda nationellt rödlistade. Till plussidan kan vi i år foga gårdsmyg och intressant nog,

de båda tropikflyttarna törnsångare och svarthättan medan taltrasten inte längre uppvisar någon tendens på längre sikt, se figur 4. När det gäller svarthätta kan det diskuteras huruvida den ska klassas som i första hand en tropikflyttare eller inte. Troligen är det så att en majoritet av landets svarthättor flyttar till tropiska Afrika, medan södra Sveriges svarthättor övervintrar i allt högre grad inom Västpalearktis. Med tanke på att *CES*-platserna i hög grad finns i södra Sverige är det eventuellt bättre att placera den i kategorin kortflyttare.

Figur 3. Uppskattning av mängden bladlöss i bladvass vid CES-platser 2006 (5 platser), 2007 (3), 2008 (3) och 2009. Bladlöss på ett vassblad vid ett skattningstillfälle ger 1 poäng (6), uttryckt som "poäng", där 1-10, 11-100 bladlöss ger 2 poäng, osv



Tabell 2. Förändring av den totala fångsten av adulta (2K+) fåglar vid CES-platser mellan 2008 och 2009. n = antalet jämförda platser för respektive art. Endast de vanligaste arterna redovisas, dvs. arter som fångats på minst 6 platser de båda åren sammantaget. Förändringarna har testats statistiskt; Wilcoxon's Test for Matched Pairs, tvåsidig. Statistiskt signifikanta resultat markeras med en asterisk ($P < 0,05$) eller två ($P < 0,02$). Asterisk inom parentes anger nästan ($P < 0,10$) signifikanta resultat.

Art	n	Antal 2K+		Förändring (%)
		2008	2009	
Sädesärta <i>Motacilla alba</i>	8	8	17	+113
Gärdsmyg <i>Troglodytes troglodytes</i>	12	35	25	-29
Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	14	28	30	+7
Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	19	116	104	-10
Näktergal <i>Luscinia luscinia</i>	10	76	86	+13
Rödstart <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	6	7	2	-71
Koltrast <i>Turdus merula</i>	18	92	86	-7
Björktrast <i>T. pilaris</i>	10	21	9	-57 **
Taltrast <i>T. philomelos</i>	16	35	23	-34 (*)
Rödvingetrast <i>T. iliacus</i>	10	48	30	-38
Sävsångare <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	9	93	104	+12
Kärrsångare <i>A. palustris</i>	8	38	27	-29
Rörsångare <i>A. scirpaceus</i>	14	131	173	+32
Härmsångare <i>Hippolais icterina</i>	8	19	19	0
Ärtsångare <i>Sylvia curruca</i>	11	42	43	+2
Törnsångare <i>S. communis</i>	13	87	107	+23
Trädgårdssångare <i>S. borin</i>	20	157	163	+4
Svarthätta <i>S. atricapilla</i>	17	135	147	+9
Gransångare <i>Phylloscopus collybita</i> spp.	7	13	15	+15
Lövsångare <i>Ph. trochilus</i> spp.	21	364	363	0
Grå flugsnappare <i>Muscicapa striata</i>	9	17	12	-29
Svartvit flugsnappare <i>Ficedula hypoleuca</i>	12	40	33	-18
Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>	9	25	27	+8
Entita <i>Parus palustris</i>	12	23	18	-22
Blåmes <i>P. caeruleus</i>	19	112	113	+1
Talgoxe <i>P. major</i>	19	137	140	+2
Nötväcka <i>Sitta europaea</i>	10	11	12	+9
Skata <i>Pica pica</i>	6	5	3	-40
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	19	136	127	-7
Grönfink <i>Carduelis chloris</i>	16	86	54	-37 (*)
Grönsiska <i>C. spinus</i>	7	16	11	-31
Gulspurv <i>Emberiza citrinella</i>	13	65	59	-9
Sävspurv <i>E. schoeniclus</i>	17	156	186	+19

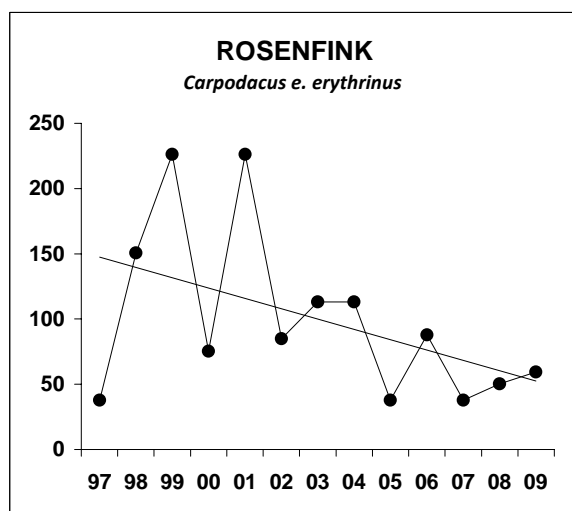
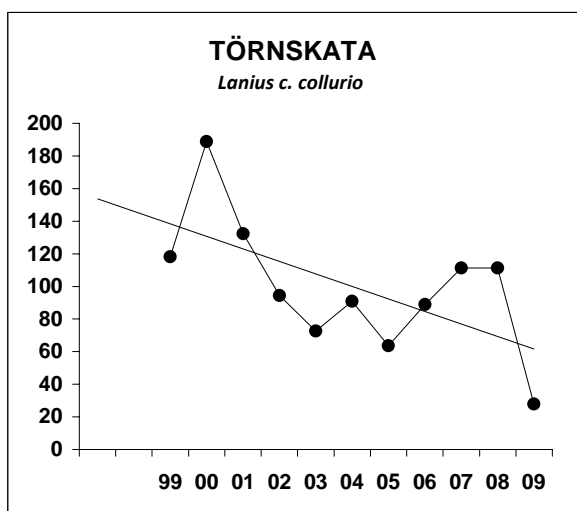
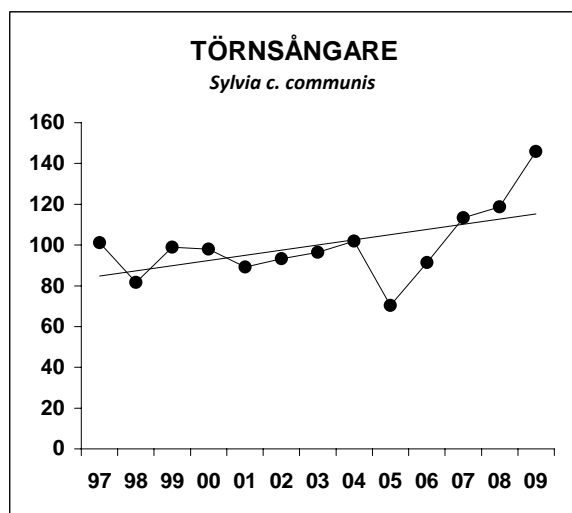
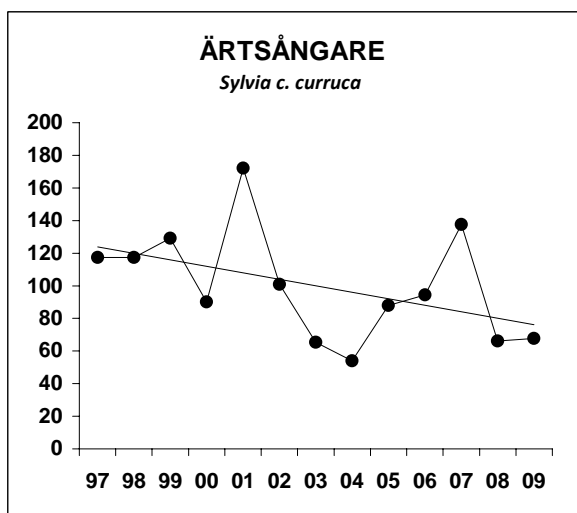
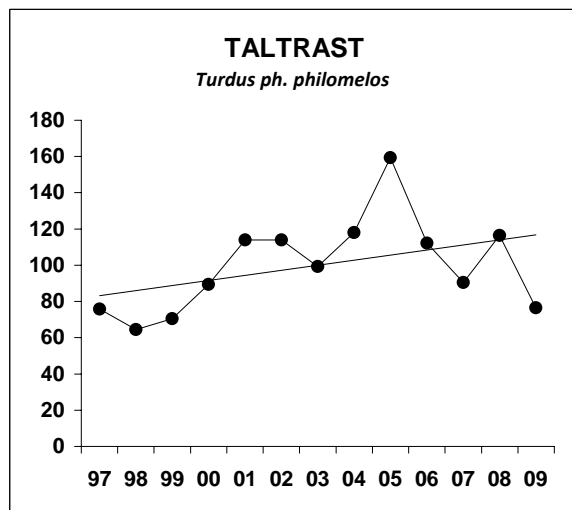
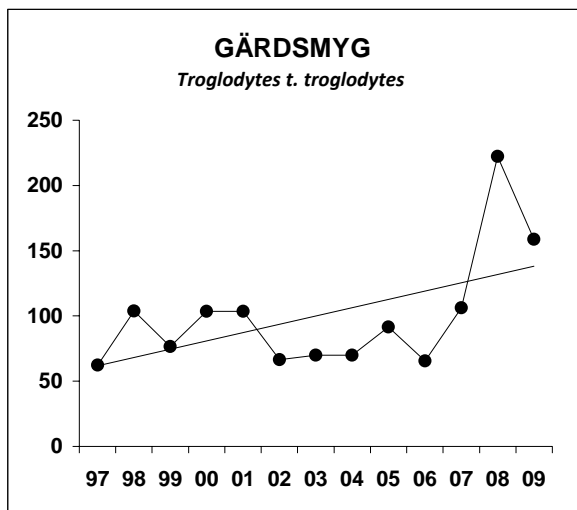
Grönfink

Särskilt grönfinken drabbades 2008 av ett utbrott av gulknopp (Trikomoniasis), en encellig flagellat *Trichomonas gallinae* som orsakar skador och sårigheter i slemhinnan i munhålan, svalget och krävan, vilket leder till att fågeln inte kan äta och dricka normalt. Drabbade fåglar tappas vikt och dör av svält, uttorkning eller av sekundära infektioner med bakterier (www.sva.se). Eftersom en drabbad fågelindivid snabbt blir apatisk är det inte att förvänta att vi inom CES ska kunna registrera

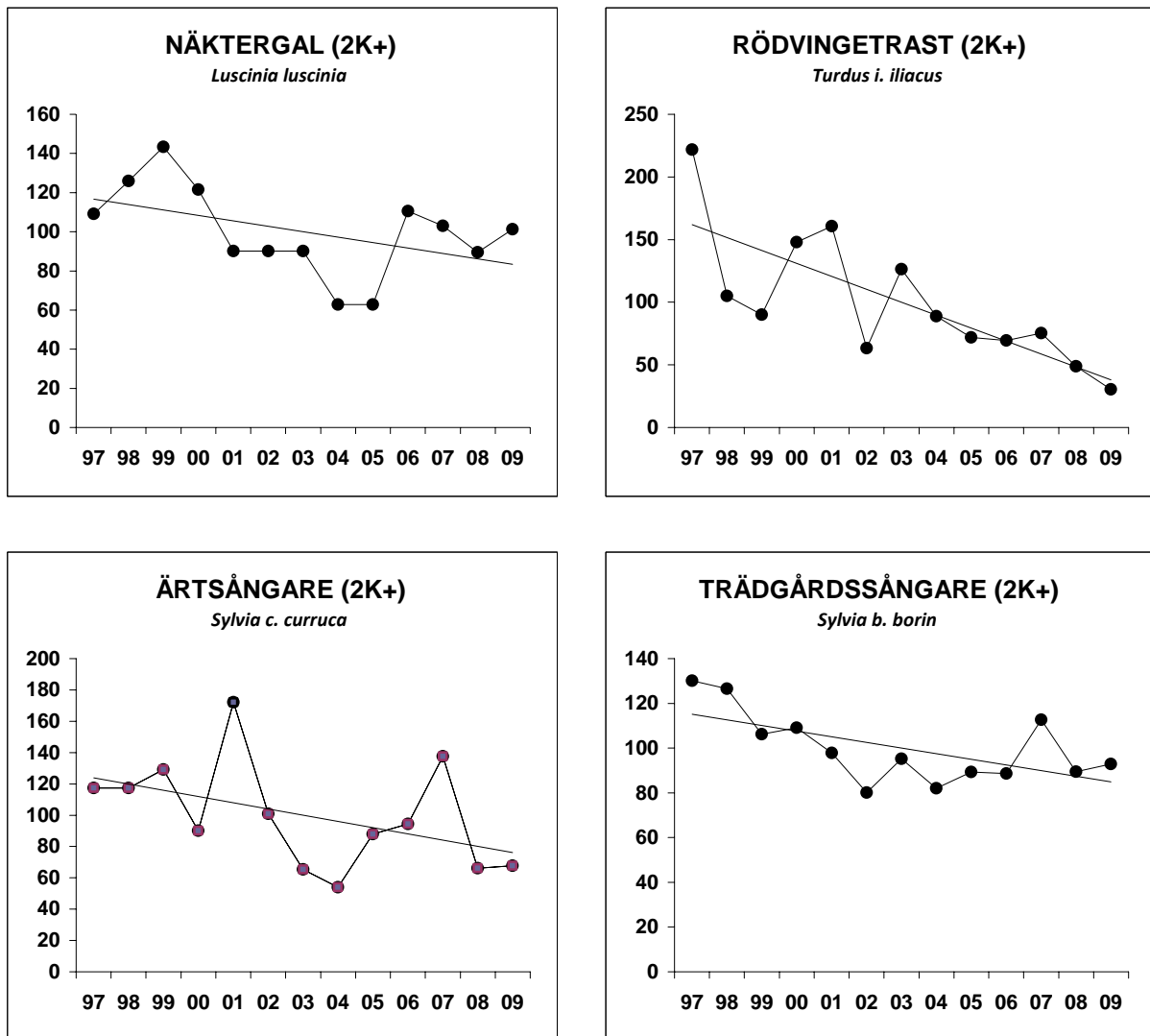
ett ökat antal av fångade fåglar med tecken på att de är infekterade. Däremot ligger det nära till hands att anta att utbrottet av gulknopp har bidragit till den minskning av grönfink som vi nu konstaterar. De första rapporterna om utbrottet sommaren 2008 kom nästan samtidigt från flera landskap i Svealand och minskningen av antalet adulta (2K+) grönfinkar till 2009 tycks ha varit större där (-44 %), jämfört med i Götaland (-23 %). Skillnaden är dock inte statistiskt säkerställd.

Tabell 3. Förändring av kvoten årsungar (1K) vid CES-platser mellan 2008 och 2009. Förändringarna har testats statistiskt: χ^2 -test; antal frihetsgrader = 1; Yates' korrektion. Statistiskt säkerställda förändringar markeras med en asterisk ($P < 0,05$) eller två ($P < 0,01$).

Art	2008		2009		Kvot	Förändring (%)
	2K+	1K	2K+	1K		
Sädesärta <i>Motacilla alba</i>	8	9	17	9	0,47	-53
Gärdsmyg <i>Troglodytes troglodytes</i>	35	62	25	37	0,84	-16
Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	28	37	30	21	0,53	-47
Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	116	427	104	382	1,00	0
Näktergal <i>Luscinia luscinia</i>	76	28	86	32	1,01	+1
Rödstart <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	7	10	2	7	2,45	+145
Koltrast <i>Turdus merula</i>	92	69	86	60	0,93	-7
Björktrast <i>T. pilaris</i>	21	6	9	7	2,72	+172
Taltrast <i>T. philomelos</i>	35	33	23	20	0,92	-8
Rödvingetrast <i>T. iliacus</i>	48	12	30	10	1,33	+33
Sävsångare <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	93	130	104	182	1,25	+25
Kärrsångare <i>A. palustris</i>	38	37	27	25	0,95	-5
Rörsångare <i>A. scirpaceus</i>	131	181	173	211	0,88	-12
Härmsångare <i>Hippolais icterina</i>	19	4	19	3	0,75	-25
Ärtsångare <i>Sylvia curruca</i>	42	47	43	47	0,98	-2
Törnsångare <i>S. communis</i>	87	88	107	80	0,74	-26
Trädgårdssångare <i>S. borin</i>	157	81	163	87	1,03	+3
Svarthätta <i>S. atricapilla</i>	135	186	147	149	0,74	-26
Gransångare <i>Phylloscopus collybita</i> spp.	13	35	15	21	0,52	-48
Lövsångare <i>Ph. trochilus</i> spp.	364	509	363	345	0,68	-32 **
Grå flugsnappare <i>Muscicapa striata</i>	17	3	12	7	3,31	+231
Svartvit flugsnappare <i>Ficedula hypoleuca</i>	40	16	33	17	1,29	+29
Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>	25	69	27	14	0,19	-81 **
Entita <i>Parus palustris</i>	23	49	18	56	1,46	+46
Blåmes <i>P. caeruleus</i>	112	267	113	194	0,72	-28 *
Talgoxe <i>P. major</i>	137	264	140	211	0,78	-22
Nötväcka <i>Sitta europaea</i>	11	9	12	30	3,06	+206 *
Skata <i>Pica pica</i>	5	1	3	0	0,00	-100
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	136	27	127	46	1,82	+82 *
Grönfink <i>Carduelis chloris</i>	86	47	54	30	1,02	+2
Grönsiska <i>C. spinus</i>	16	10	11	16	2,33	+133
Gulsparr <i>Emberiza citrinella</i>	65	39	59	21	0,59	-41
Sävsparr <i>E. schoeniclus</i>	156	116	186	157	1,14	+14



Figur 4. Populationsnivå hos adulta (2K+) fåglar hos de sex arter med trendbrott i år, se tabell 6. Index 100 = medelvärde för perioden. Se vidare texten.



Figur 5. Populationsnivå hos näktergal, rödvingetrast, ärtsångare och trädgårdssångare 1997-2009. Index 100 = medelvärdet för perioden.

Reproduktion

En orsak till en förändrad populationsnivå hos en art kan vara en förändrad reproduktion. Om t ex mellanårsöverlevnaden är konstant kan en minskad produktion av ungar ge upphov till en populationsminskning. Orsaker till en försämrad reproduktion bör i första hand sökas i häckningsområdet hos de arter vi hanterat, d v s i regel inom Sveriges gränser.

Sett över hela projektperioden kan vi analysera eventuella trender när det gäller 29 arters reproduktion, se tabell 7.

Mellanårsöverlevnad

Mellanårsöverlevnad synes vara den variabel som starkast styr populationsnivåerna och förändringar av den ger snabbt genomslag. Vi kan

i dagsläget analysera trender hos 24 arter. Fyra arter, varav två tropikflyttare, uppvisar vikande tendenser, varav trenden är statistiskt säkerställd för rödhake, se tabell 8.

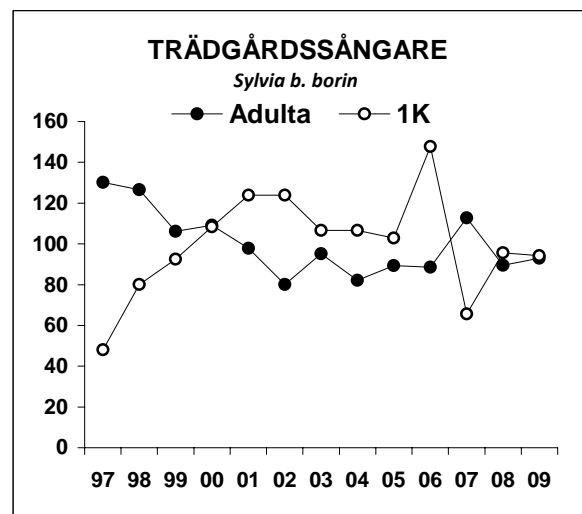
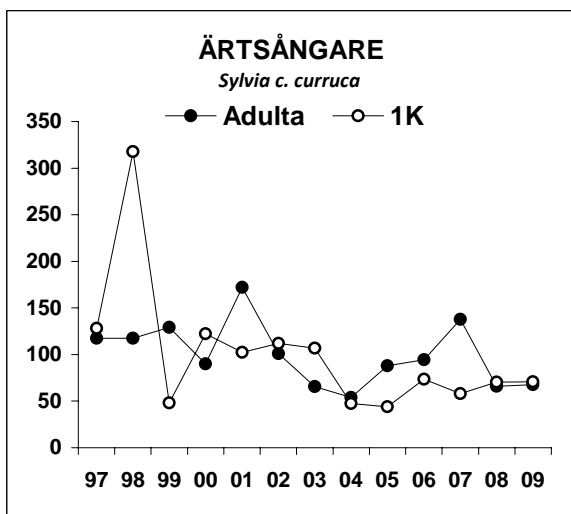
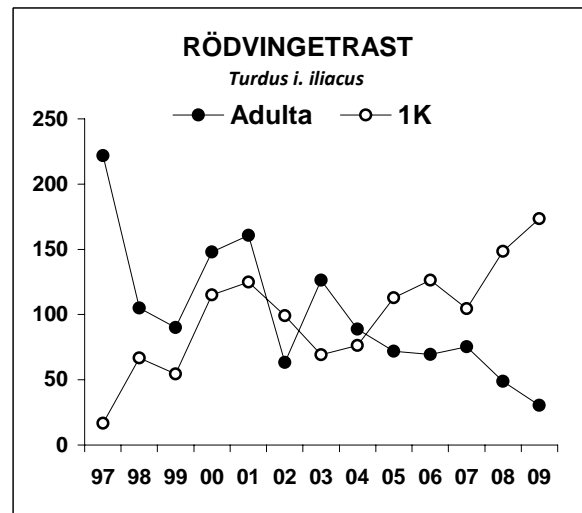
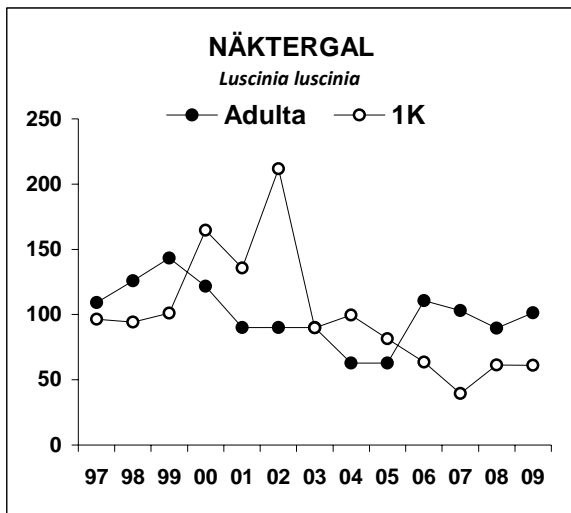
Näktergal, rödvingetrast, ärtsångare, trädgårdssångare

Fångsten av adulta fåglar minskar hos dessa fyra arter, se figur 5. Trenden är statistiskt säkerställd ($P < 0,02$) hos rödvingetrast, men inte hos de övriga ($P < 0,10$). Enligt den förklaringsmodell som är grunden för CES-projektet ska orsakerna till respektive arts minskning kunna sökas antingen i en försämrad reproduktion och/eller i en minskad mellanårsöverlevnad. En given svaghet i detta är att vi inte, åtminstone inte ännu närmare känner

tröskelvärdena. D v s hur hög behöver reproduktionen vara för att kompensera mortaliteten respektive hur hög andel av det häckande beståndet behöver överleva för att inte populationen ska minska. I båda fallen förutsatt att den andra variabeln är konstant. Dessa fyra arter är utvalda till denna lilla diskussion med anledning av att de uppvisar långsiktiga tendenser när det gäller reproduktion och/eller mellanårsöverlevnad. Se tabell 7 och 8.

När det gäller såväl näktergal som ärtsångare synes det ligga närmast till hands att utpeka en minskande reproduktion som grund för respektive minskning. Dessa arters mellanårsöverlevnad uppvisar samtidigt ingen tydlig tendens och om den finns tycks den åtmin-

stone inte vara negativ. För trädgårdssångarens del synes däremot en försämrad mellanårsöverlevnad vara den främst bidragande orsaken till att den minskar. Trädgårdssångarens reproduktion uppvisar heller ingen trend. Rödvingetrastens minskning, som därtill är statistiskt säkerställd ($P < 0,02$), är svår att förklara och resultaten är motsägelsefulla. Den uppvisar både en förbättrad reproduktion och en allt högre mellanårsöverlevnad, i båda fallen statistiskt säkerställt ($P < 0,02$). Men det kan naturligtvis vara så, att både reproduktionen och mellanårsöverlevnaden fortfarande ligger under en kritisk nivå



Figur 6. Populationsnivå och reproduktion (ofyllda punkter; baserat på andelen 1K av totalfångsten) hos näktergal, rödvingetrast, ärtsångare och trädgårdssångare 1997-2009. Index 100 = medelvärdet för perioden.

Tabell 4. Andel återfångade av individer fångade som adult (2K+) vid CES-platser året före. Endast arter med någon återfångst 2008 eller 2009 redovisas. Materialet har uppdelats på stannfåglar, kortdistansflyttare resp. tropikflyttare. Statistiskt säkerställda (χ^2 -test, antal frihetsgrader = 1) förändringar markeras med en asterisk ($P < 0,05$) eller två ($P < 0,01$).

Art	Antal fångade ad.		Andel återfångade (%)	
	2007	2008	2008	2009
Övervintrar i Sverige				
Stjärtmes <i>Aegithalos caudatus</i>	22	25	9	4
Entita <i>Parus palustris</i>	22	23	14	17
Talltita <i>P. montanus</i>	4	3	0	33
Blåmes <i>P. caeruleus</i>	85	112	7	10
Talgoxe <i>P. major</i>	118	137	9	14
Nötväcka <i>Sitta europaea</i>	10	11	0	9
Trädkrypare <i>Certhia familiaris</i>	5	4	0	50
Nötskrika <i>Garrulus glandarius</i>	1	4	0	25
Pilfink <i>Passer montanus</i>	11	6	0	17
Grönfink <i>Carduelis chloris</i>	27	86	0	1
Gulsparv <i>Emberiza citrinella</i>	39	65	3	9
Övervintrar i Västpalearktis				
Sädesärta <i>Motacilla alba</i>	7	8	0	13
Gärdsmyg <i>Troglodytes troglodytes</i>	11	35	0	6
Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	14	28	21	7
Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	78	116	3	0
Koltrast <i>Turdus merula</i>	55	92	11	16
Taltrast <i>T. philomelos</i>	21	35	5	3
Rödvingetrast <i>T. iliacus</i>	17	48	18	4
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	66	136	8	12
Sävspärv <i>Emberiza schoeniclus</i>	108	156	15	15
Övervintrar i tropiska Afrika				
Näktergal <i>Luscinia luscinia</i>	61	76	20	16
Sävsångare <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	69	93	7	10
Kärrsångare <i>A. palustris</i>	36	38	8	3
Rörsångare <i>A. scirpaceus</i>	154	131	4	8
Härmsångare <i>Hippolais icterina</i>	2	19	0	* 5
Ärtsångare <i>Sylvia curruca</i>	25	42	4	10
Törnsångare <i>S. communis</i>	64	87	6	6
Trädgårdssångare <i>S. borin</i>	131	157	5	8
Svarthätta <i>S. atricapilla</i>	152	135	3	2
Gransångare <i>Phylloscopus collybita</i> spp.	2	13	0	8
Lövsångare <i>Ph. trochilus</i> spp.	259	364	11	9
Grå flugsnappare <i>Muscicapa striata</i>	7	17	14	6
Svartvit flugsnappare <i>Ficedula hypoleuca</i>	48	40	6	5

Tabell 5. Andel återfångade av individer fångade som årsungar (1K) vid CES-platser året före. Endast arter med någon återfångst 2008 eller 2009 redovisas. Materialet har uppdelats på stannfåglar, kortdistansflyttare resp. tropikflyttare. Statistiskt säkerställda (χ^2 -test, antal frihetsgrader = 1) förändringar markeras med en asterisk ($P < 0,05$) eller två ($P < 0,01$). Ingen förändring är statistiskt säkerställd.

Art	Antal fångade 1K		Andel återfångade (%)	
	2007	2008	2008	2009
Övervintrar i Sverige				
Entita <i>Parus palustris</i>	26	49	31	4
Blåmes <i>P. caeruleus</i>	140	267	4	3
Talgoxe <i>P. major</i>	167	264	2	2
Trädkrypare <i>Certhia familiaris</i>	11	7	9	0
Gulspurv <i>Emberiza citrinella</i>	14	39	7	0
Övervintrar i Västpalearktis				
Gärdsmyg <i>Troglodytes troglodytes</i>	36	62	3	0
Järnsparv <i>Prunella modularis</i>	18	37	0	3
Rödhake <i>Erithacus rubecula</i>	244	427	<1	1
Bofink <i>Fringilla coelebs</i>	11	27	0	7
Sävspurv <i>Emberiza schoeniclus</i>	58	116	2	5
Övervintrar i tropiska Afrika				
Sävsångare <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	63	130	2	2
Törnsångare <i>Sylvia communis</i>	27	88	0	5
Trädgårdssångare <i>S. borin</i>	38	81	3	2
Svarthätta <i>S. atricapilla</i>	142	186	2	0
Lövsångare <i>Phylloscopus trochilus</i> spp.	242	509	0	2

Tabell 6. Fågelarter som har analyserats statistiskt med avseende på förändring av populationsstorleken under projektperioden 1997-2009; för törnskata dock perioden 1999-2009. Som grund för analysen ligger antalet fångade adulta (2K+) fåglar. Arter med signifikanta trender ($P < 0,02$; $n=13$; Spearman rangkorrelation, tvåsidig) är markerade med **fet stil**. Med stannfåglar avses arter där adulta fåglar är trogna sitt revir i stort sett året om; med kortflyttare avses dels arter som flyttar oregelbundet i tid och rum, dels arter som i allmänhet lämnar sitt häckningsrevir, men som övervintrar inom Västpalearktis; med tropikflyttare avses sådana som övervintrar i tropiska Afrika, söder om Sahara, alternativt södra Asien (rosenfink). Pilar visar arter som detta år flyttat från en kolumn till en annan.

	Ökar	Ingen trend	Minskar
Stannfåglar		Entita Blåmes Talgoxe Nötväcka Pilfink	Trädkrypare Gulspurv
Kortflyttare	Gärdsmyg <= Stjärtmes	Sädesärla Rödhake Koltrast => Taltrast Gransångare Grönfink	Järnsparv Björktrast Rödvingetrast Bofink Grönsiska Sävspurv
Tropikflyttare	Törnsångare <= Svarthätta <=	Buskskvätta Kärnsångare Grå flugsnappare Svartvit flugsnappare	Trädpiplärka Näktergal Sävsångare Rörsångare Härmsångare => Årtsångare Trädgårdssångare Lövsångare => Törnskata => Rosenfink

Tabell 7. Fågelarter som har analyserats statistiskt med avseende på förändring av reproduktionen under projektperioden 1997-2009. Som grund för analysen ligger andelen årsungar (1K) av totalfångsten ett enskilt år. Arter med statistiskt signifikanta trender ($P < 0,02$; $n=13$; Spearman rangkorrelation, tvåsidig) är markerade med **fet stil**. Arterna är grovt fördelade på huvudsaklig häckningsmiljö.

	Ökande reproduktion	Ingen trend	Minskande reproduktion
Skogsmark	Trädpiplärka Gärdsmyg Rödstjärt Björktrast Rödvingetrast Lövsångare Nötväcka Trädkrypare Bofink	Järnsparv Rödhake Koltrast Taltrast Trädgårdssångare Svartvit flugsnappare Blåmes Grönsiska	Näktergal Årtsångare Svarthätta Talgoxe
Jordbruksmark	Törnskata Grönfink	Entita Gulspurv	Törnsångare
Våtmark		Sävsångare Rörsångare Sävspurv	

Tabell 8. Fågelarter som har analyserats statistiskt med avseende på förändring av mellanårsöverlevnad under projektperioden 1997-2009. Som grund för analysen ligger andelen återfångade året efter av adulta (2K+) fåglar året före. Arter med statistiskt signifikanta trender ($P < 0,02$; $n=13$; Spearman rangkorrelation, tvåsidig) är markerade med **fet stil**. Med stannfåglar avses arter där de adulta fåglarna är trogna sitt revir i stort sett året om; med kortflyttare avses dels arter som flyttar oregelbundet i tid och rum, dels arter som i allmänhet lämnar sitt häckningsrevir, men som övervintrar inom Västpalearktis; med tropikflyttare avses sådana som övervintrar i tropiska Afrika, söder om Sahara.

	Ökad överlevnad	Ingen trend	Minskad överlevnad
Stannfåglar		Entita Blåmes Talgoxe Gulspurv	Nötväcka
Kortflyttare	Rödvingetrast	Gärdsmyg Järnsparv Koltrast Taltrast Bofink Sävspurv	Rödhake
Tropikflyttare	Sävsångare Lövsångare	Näktergal Kärrensångare Rörsångare Årtsångare Törnsångare Svarthätta Grå flugsnappare	Trädgårdssångare Svartvit flugsnappare

Tack!

Jag vill rikta ett varmt tack till alla deltagare 2009, såväl ansvariga märkare som medhjälpare till dessa: Henry Aas, Mats Alderus, Anders Arnell, Karl-Martin Axelsson, Tomas Brodin, Kjell Carlsson, Lennart Carlsson, Lisa Carlsson, Björn Ehrenroth, Paul Elfström, Jonas Engzell, Tommy Eriksson, Thord Fransson, Sten Hallin, Thomas Holmberg, Lars Johan Johansson (Bodafors), Per Johansson, Mikael Jönsson, Thomas Liebig, Niclas Lignell, Per-Sture Ljungdahl, Gittan Matsson, Roger Mellroth, Gunnar Niklasson, Berth Nygren, Jan Ohlsson, Markus Rehnberg, Mikael Rhönnsstad, Patrik Rhönnsstad, Urban Rundström, Gunnar Sjöo, Claes Svedlindh, Håkan Söderman, Roland Thuvander, Håkan Tyrén, Håkan Winqvist, samt ytterligare några, för mig anonyma, medarbetare!

Jag vill också rikta ett särskilt tack till personalen på Ringmärkningscentralen för all hjälp.

Flera av deltagarna har fått ekonomiskt stöd av lokala sponsorer, till vilka jag vill framföra min uppskattning.

Tack till Thord Fransson för synpunkter på manus!

Alvins fond har lämnat ekonomiskt bidrag som gör det möjligt för oss att lämna stöd till deltagarnas materielkostnader.

Publicerat

Pettersson, Th. 1996. CES – fågelövervakning i Sverige. *Ringinform* 19: 25-27.
 Pettersson, Th. 1997. CES – Sverige 1997. *Ringinform* 20: 12-19.
 Pettersson, Th. 1998. CES – Sverige 1998. *Ringinform* 21: 14-21.
 Pettersson, Th. 1999. CES – Sverige 1999. *Ringinform* 22: 31-37.
 Pettersson, Th. 1999. CES – Sverige 1998. I: SOF. *Fågelåret 1998*. Stockholm.

Pettersson, Th. 2000. CES – Sverige 2000. *Ringinform* 23: 18-26.
 Pettersson, Th. 2000. CES – Sverige 1999. I: SOF. *Fågelåret 1999*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2001. CES – Sverige 2000. I: SOF. *Fågelåret 2000*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2002. CES – Sverige 2001. I: SOF. *Fågelåret 2001*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2003. CES – Sverige 2002. *Ringinform* 26: 1-5.
 Pettersson, Th. 2003. CES – Sverige 2002. I: SOF. *Fågelåret 2002*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2003. CES – Sverige 2003. *Ringinform* 26: 28-35.
 Pettersson, Th. 2004. CES – Sverige 2003. I: SOF. *Fågelåret 2003*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2004. CES – Sverige 2004. *Ringinform* 27: 22-30.
 Pettersson, Th. 2005. CES – Sverige 2004. I: SOF. *Fågelåret 2004*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2005. CES – Sverige 2005. *Ringinform* 28: 11-20.
 Pettersson, Th. 2006. CES – Sverige 2005. I: SOF. *Fågelåret 2005*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2006. CES – Sverige 2006. *Ringinform* 29: 19-27.
 Pettersson, Th. 2007. CES – Sverige 2006. I: SOF. *Fågelåret 2006*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2007. CES – Sverige 2007. *Ringinform* 30: 13-24.
 Pettersson, Th. 2008. CES – Sverige 2007. I: SOF. *Fågelåret 2007*. Stockholm.
 Pettersson, Th. 2008. CES – Sverige 2008. *Ringinform* 31: 13-24.
 Pettersson, Th. 2009. CES – Sverige 2008. I: SOF. *Fågelåret 2008*. Stockholm.

Thomas Pettersson (450)
 Härnevigatan 3 A
 SE-723 41 Västerås
 E-post: thomas.pettersson@bredband.net

Fynd av nordliga storskarvar *Phalacrocorax carbo carbo* i Sverige

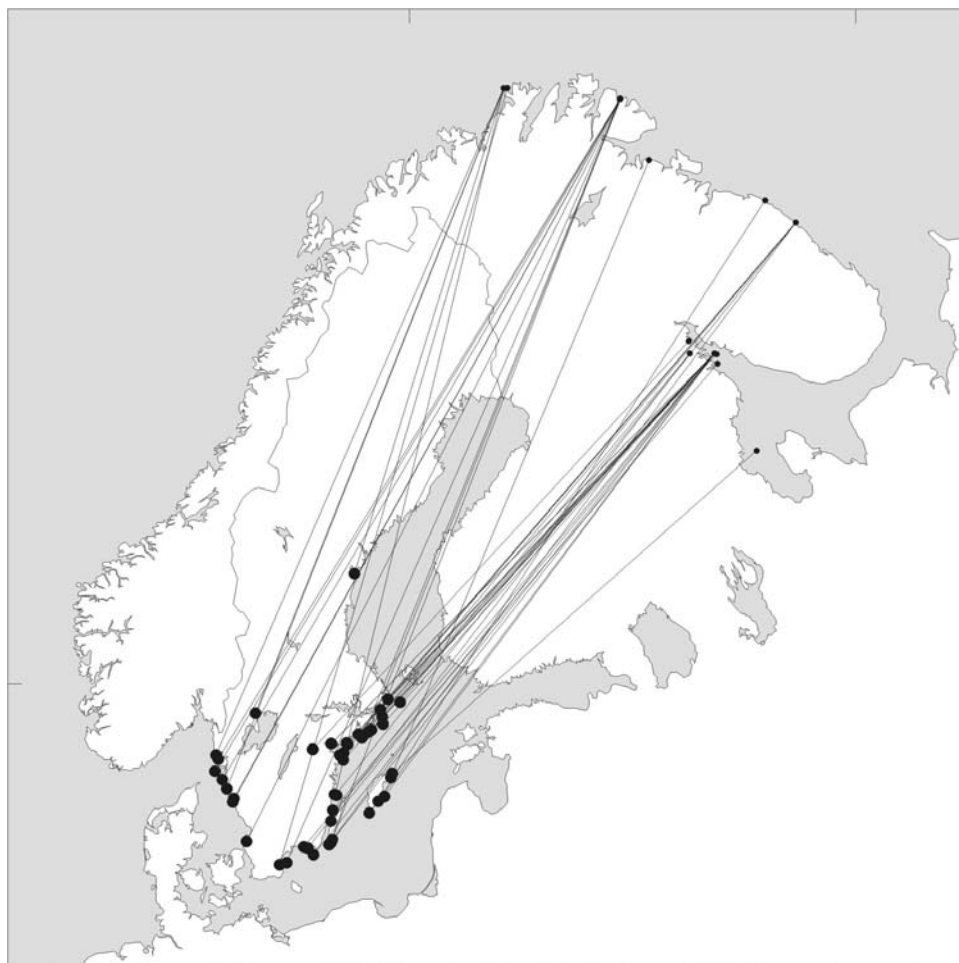
Roland Staav

Förekomsten av storskarvens nominatras har varit bristfälligt känd och jag gick därför igenom Ringmärkningscentralens material av skarvar märkta i Nordnorge och Ryssland. För att bara få med säkra nordliga storskarvar begränsade jag min sökning till fåglar märkta i Finnmark i Norge samt Kolahalvön och Vita havet i Ryssland.

Jag hittade 46 återfynd av vilka 29 var märkta i Ryssland och 17 i Norge. Alla var märkta som boungar. Fynden från Nordnorge är med ett undantag från två extremt nordliga områden, på omkring 70 grader nordlig bredd, dels norr om Porsangerhalvöya (Måsøy, Reinöykalven) och dels vid Berlevåg (Norra Varangerhalvön, Hellöya). En återfunnen skarv märktes betydligt längre österut nära ryska gränsen i området Sör-Varanger. De flesta återfynden av ryska skarvar är av märkningar i Kandalakshareservatet (södra Kolahalvön), men några också på Kolahalvöns nordkust (Seven Islands) och en i södra Vita havet, i Onezhskiybukten. Märkdatum för fynden visar att expeditioner till fågelbergen ägt rum bara vissa år och att skarvarna i Nordnorge har en tidig häckning, ibland med märkningsbara ungar redan första veckan i juni.

Fördelningen av fynden visar tydligt att de ryska flyttar till Östersjön, medan nordnorska fåglar flyttar till både Östersjön och Västkusten samt en fågel påträffad i Vänern (se karta). Skelettet efter den norskmärkta fågeln från Sör-Varanger påträffades 1987 på ett numera aktivt mellanskarvskär vid Fårö. Det skulle dock dröja ända till 1992 innan mellanskarvar i modern tid började häcka på öar kring Gotland.

Ungfåglarna är mest utsatta och de faller ofta offer för jakt eller omkommer i fiskredskap under första hösten och vintern. Den äldsta skarven i materialet, en 9K-fågel, blev dock skjuten. Det finns exakta fynddata för 24 individer. Det tidigaste höstfyndet av 1K-fåglar är den 25 september (2 individer). I flera fall har skarvar frusit ihjäl under hårda isvintrar som 1986 och 1996. I februari 1985 frös havet till på Högfjärden vid Svenska Högarna varvid ett flertal skarvar dog (Gunnar Hjerstrand muntl.). Sommaren därefter, 1986 hittades resterna av en ryskmärkt skarv på Svenska Stenarna, längst ut i skärgården norr om Svenska Högarna. Det finns ett junifynd av en nordnorsk skarv (ålder 4K) i Bohuslän (4.6 1979), men annars saknas sommarfynd. Det finns i detta material inga belägg för att nordliga skarvar skulle häcka i mellanskarv-kolonier i Sverige.



Återfynd i Sverige av storskarvar ringmärkta i Nordnorge och Ryssland (n=46).

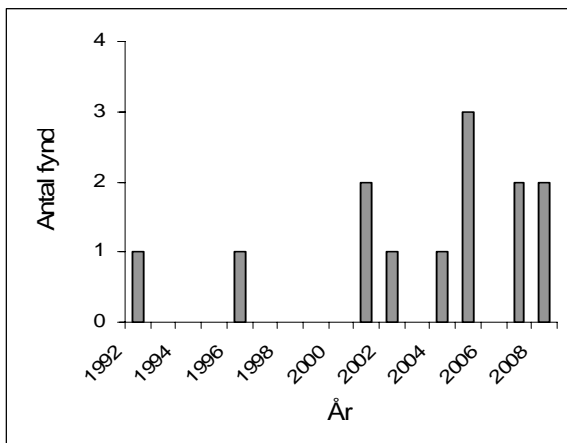
Återfynd orsakade av vindkraftverk

Under senare tid har det vid några tillfällen dykt upp frågor om ringmärkta fåglar som kolliderat med vindkraftverk. Samtliga återfynd får en kod som beskriver omständigheterna kring fynden, men någon som specificerar att det rör sig om en kollision med vindkraftverk finns inte utan det som kodas är kollision med ledning eller annan konstruktion. I tillägg till koden finns också en text som kan ge ytterligare information.

Vi har nu gått igenom de svenska återfynden och lokaliserat de fynd som har uppgifter om fåglar som har kolliderat med vindkraftverk och hittat totalt 13 fynd. Av fynden är två från 1990-talet och resten från 2000-talet (se figur). Arter som ingår är havsörn (4), kungsörn (3), glada (1), berguv (3) och vardera ett fynd av gråtrut och fisktärna. Med undantag för gladan som hittades i Tyskland och en havsörn påträffad på Åland har fynden skett i Sverige. Havsörnarna i Sverige har hittats i Skåne, på Öland och Gotland, medan samtliga kungsörnar hittats på Gotland. Berguvarna har rapporterats påträffade i Västergötland och Norrbotten (2), medan gråtruten är rapporterad i Skåne och fisktärnan på Öland. I flera fall har rapporterna innehållit detaljer som beskriver att huvud och/eller någon vinge blivit avslagen.

Vi kommer att vara uppmärksamma på denna fyndomständighet framöver och de kommer att dataregistreras på ett enhetligt sätt.

TW & TF



Återfynd orsakade av vindkraftverk.

Lärkfalkmärkningen i Sverige

Roland Staav

Med utgångspunkt i ett projekt på Fårö norr om Gotland, där jag och min fru Carin sedan 1974 studerar lärkfalkens häckningsbiologi var det intressant att även redovisa den totala ringmärkningen i Sverige. Jag fick av Thord ett utdrag av kulldata från perioden 1982-2008. Jag tog också direktkontakt med några ringmärkare för att kunna ge en fylligare bild av boplatssval och val av bon på olika håll i landet. Lärkfalken bygger nämligen inget eget bo utan tar över färdigbyggda bon från andra fågelarter.

Totalt har det ringmärkts 960 lärkfalkar i Sverige under perioden 1911-2008, varav flertalet under de senaste årtiondena. Under perioden 1982-2008 märktes 171 kullar och något överraskande 78 flygfärdiga lärkfalkar, flertalet av de flygga är fångade vid fågelstationerna. I materialet ingår även 22 kullar märkta före 1982. Under årens lopp har 44 återfynd rapporterats, men dessa behandlas inte i denna artikel utan se i stället Svensk Ringmärkningsatlas volym 1 (sid. 180).

Allmänt om lärkfalkens biologi

Lärkfalkarna anländer från sina övervintringsplatser i Afrika söder om Sahara i slutet av april och början av maj. Det finns inget vinteråterfynd, men spårning av en adult hona med satellitsändare antyder att lärkfalkarna för en nomadiserande tillvaro i många länder och har inte någon speciell övervintringsplats. De följer antagligen fronterna med regn på jakt efter svärmande termiter (se RINGINFORM 29, maj 2006). Under maj söker falkparet upp ett lämpligt bo för häckning och från slutet av maj till i början av juni börjar honan ruva kullen. Den egentliga ruvningen påbörjas i kullar med flera ägg när andra ägget lagts och pågår i fyra veckor. Medan honan ruvar för paret en undanskymd tillvaro, men hanen brukar sitta på vakt i en torraka när han inte jagar. Ungkullen värms under de första 10 dagarna av honan. De vitduniga ungarna trycker i bobalen, men växer snabbt och sitter upp i boet efter 14 dagar. Vid denna tidpunkt har ungarna fått en mörk ansiktsmask genom att dunen lossat runt ögonen. De är klädda i en vit dundräkt, men man ser snart att de första fjädrarna utvecklas, särskilt på huvud, vingar och stjärt. Plötsligt släpper alla dunen och boet

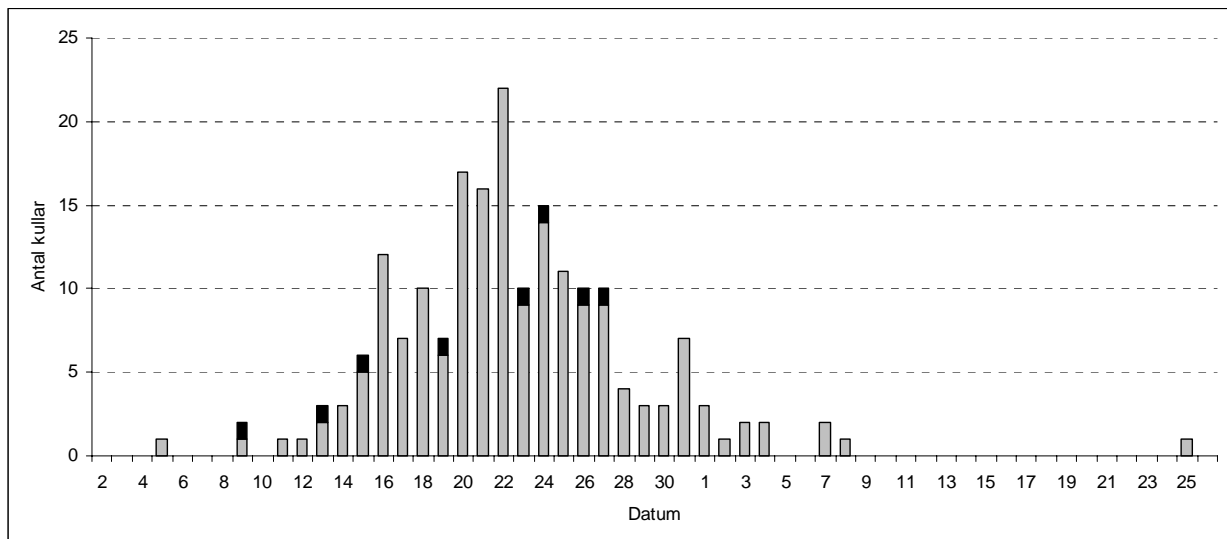
blir vitt samtidigt som ungarna byter skepnad från dunungar till ungfåglar med brun fjäderdräkt och gult ansikte - en fullständig förvandling. Bara ett par dagar efter dunsläppet lämnar ungarna boet. Den minsta ungen kan sitta kvar något dygn till men botiden uppgår till 28-34 dygn. På Fårö lämnar ungarna boet under perioden 19 juli - 11 augusti, flertalet under någon av de första augustidagarna. De matas sedan på boplatser av föräldrarna under några veckors tid innan de blir självständiga. Bortflyttning sker under september.

Tidtabell

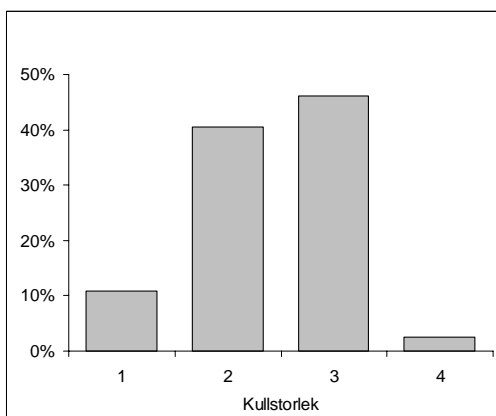
Lärkfalken är en sen häckfågel och lever till stor del av trollsländor under sommaren, men ungarna matas främst med småfåglar. När lärkfalkungarna flyger ut är det viktigt att tillgången på nyligen utflugna småfågelungar är god. Hälften av lärkfalkungmärkningen i Sverige äger rum under fjärde juliveckan och

av 193 kullar märktes 94 under fjärde juliveckan (21- 27 juli).

Kulldataanalysen har gett intressanta resultat vad gäller häckningsfenologin. Eftersom lärkfalken kommer sent tillbaka till sina boplatser skulle man kunna tro att häckningen borde inledas senare i övre Norrland än i övriga landet. Det stämmer dock inte. Vi har inte kunnat finna några skillnader i häckningstid mellan södra och norra Sverige. Av de tidigaste 17 kullarna fram till den 15 juli är inte mindre än tre märkta i Norrbotten och redan den 9 juli 2005 märktes en kull med 4 ungar i Hundsjön, 15 km norr om Boden (se figur 1). Den tidigaste märkningen ägde rum den 5 juli 2005 vid Kvismaren i Närke. I boet fanns en levande och två döda ungar. Tidpunkten för märkningarna har under perioden signifikant förskjutits och skett senare ($r_s=0,18$, $p<0,05$, $n=193$).



Figur 1. Tidsmässig fördelning av märkningen av de 193 lärkfalkkullarna (2 juli – 26 aug). Svart markerar kullar märkta i Norrbotten.



Figur 2. Fördelningen av kullstorlekar bland de märkta kullarna av lärkfalk ($n=193$).

Kullstorlek

En lärkfalkkull innehåller normalt 2-3 ungar och någon sällsynt gång 4 ungar. Majoriteten av kullarna har också haft 2 och 3 ungar, med 40 % resp 46 % (se figur 2). Kullar med 4 ungar har noterats vid fyra tillfällen. I en av dessa var ungarna redan i C-stadium vid Boden, Norrbotten den 9 juli 2005, och denna kull måste ha lagts i slutet av maj. Två 4-kullar märktes vid Siljansnäs i Dalarna, den första Kullen märktes 22 juli 1980 och i den andra var ungarna i D-stadium den 21 juli 1981. En annan märktes på en ö i Lurö skärgård i Vänerne den 20 juli 1987 och då var ungarna i C-stadium. Den genomsnittliga kullstorleken

för hela materialet uppgår till 2,40 ungar/ringmärkt kull. Intressant att notera är att kullstorleken minskar över den studerade perioden (1955 – 2008, $r_s = -0,15$, $p < 0,05$, $n = 193$). Genomsnittet på 1960-talet är 2,63 ungar medan motsvarande värde för 2000-talet är 2,26 ungar/märkt kull. Förmodligen är detta ett resultat av att häckningarna nu sker senare. Det finns också ett samband mellan kullstorlek och tidpunkt för märkningen i hela materialet ($r_s = -0,18$, $p < 0,05$, $n = 193$).

Boplatsval och boval i olika delar av Sverige med kommentarer av ringmärkare

Fårö, Gotland

Bona ligger ofta i beteshagar med höga tallar nära kusten, för det mesta på mellan 6 och 20 meters höjd. Det är nästan alltid gamla kråkbon som utnyttjas och samma bo kan användas flera år. Vid några tillfällen har falkarna tagit över årets kråkbo. Eftersom kråkorna bygger nytt bo varje år i reviret, finns det normalt flera bon att välja mellan. Resultatet blir att lärkfalkparet och kråkparet kan ha samma revir, men bor i olika delar av det. Under lärkfalkens botid lämnar kråkfamiljen boplatsen. Skulle de häckande kråkorna försvinna på grund av ändrade förhållanden försvinner också lärkfalkarna från området. Det finns särskilt attraktiva lärkfalkrevir som använts under minst 50 år. Korpbon används också ibland på Fårö och en gång ruvade en lärkfalk i ett gammalt duvhöksbo. (RS)

Roslagen

Lärkfalkarna häckar i korp- och kråkbon. Vid åtminstone två tillfällen har lärkfalk häckat i bon, där det tidigare samma år häckat korp! Ett kråkbo låg i gran medan övriga låg i tallar. (Bill Douhan i brev)

Norra Uppland

”Jag har märkt två lärkfalkkullar i gamla korpbon placerade i kraftledningsstolpar. I ett av bona hade korparet fått ut ungar tidigare samma år. Har märkt en kull i ett gammalt korpbo i en tall. Vid åtminstone ytterligare tre tillfällen har jag sett lärkfalkhäckningar i korpbon i tallar. Jag har märkt 12 kullar i gamla kråkbon, de flesta i tallar men ett låg i en gran. I början av juli 2008 såg jag ett lärkfalkpar som varnade och gick till häftig attack mot ett par häckande fiskgjusar. Platsen var en liten ö i Hedesundafjärden, där det finns åtskilliga övergivna bon av häger och skarv. Det var inte lätt

att hitta boplatsen, då det fanns 70-80 gamla bon att välja mellan.” (Lars Gustavsson i brev)

Dalarna

I Leksandstrakten häckar de flesta lärkfalkarna i kråkbon i tallar. Under årens lopp har korpbon utnyttjats i sex fall och en gång bodde falkarna i ett ormvråksbo. Tre häckningar har genomförts på uppsatta boplatzformar. En av de senare kullarna rövades av en duvhök. Lärkfalkarna jagar gärna vid backsvalekolonier. 60 trollsländor levererades till en kull lärkfalkungar, som bevakades under fyra timmar en vacker sommardag. Vid sämre väder fick ungarna 3 småfåglar under tre timmar. (Gunnar Lind och Henry Pollack).

Härjedalen

”Min första lärkfalkkull märkte jag 1955 vid Mjösjön, Storsjö. Boet låg i en klyka i en tall på en bädd av gamla barr ca 10 meter över marken och innehöll 2 ungar. Detta var troligen den första kända häckningen i Härjedalen.” (Lars Gustavsson i brev)

Norbotten

”Lärkfalken finns i en gles population i landskapet, men förefaller ha minskat. På 1970-talet jagade falkarna ibland i en backsvalekoloni, särskilt när ungarna började lämna sina bon och där märkte jag min första lärkfalkkull i ett kråkbo i en tall (10 m) i en fröträdsställning. Alla kända bon ligger i tallar. Flera häckningar har legat i kråkbon på mellan 5 och 15 meters höjd. Den nordligaste ringmärkta kullen, vid Jokkmokk 1986, innehöll 2 ungar och låg i ett kråkbo i en tall på 15,5 meters höjd. En kull med 2 ungar + 1 rötägg låg på 13 meters höjd i ett kungsörnsbo 2006 och en häckning med 1 unge + 1 rötägg i ett korpbo 2007 hittades nära Överkalix.” (Ove Stefansson i brev)

Jag vill särskilt tacka Ove Stefansson, Lars Gustavsson, Bill Douhan, Gunnar Lind och Henry Pollack för intressanta lärkfalkuppgifter från olika delar av landet. Jag har skrivit om studierna på Fårö i den gotländska fågeltidskriften Bläcku. (Roland Staav 2009. Lärkfalken på Fårö. Bläcku 35: 38 – 43).

Godbitar ur återfyndsfloden

Nytt återfynd av videsparv i Kina

En **videsparv** märkt i september 2008 i Bastunäset i Norrbotten kontrollerades i Tangwanghe, Heilonglian i Kina i april i år. Sträckan mellan märkplatsen och återfyndsplatsen är 5953 km och den förflutna tiden 202 dagar vilket innebär att den genomsnittliga tillryggalagda sträckan per dag är knappt tre mil. Detta är det femte återfyndet av en svenskmärkt videsparv i Kina.

Vråkar i Vitryssland + en grönbena

En **fjällvråk** märkt som bounce i Ritsem, Järmejäkkå, Lule lappmark i juli 2001 och en **ormvråk** i Harads, Rödingsträsk, Norrbotten, också märkt som bounce, i juli två år senare. Dessa två vråkar har i år rapporterats återfunna som skjutna i Vitryssland. Ormvråken blev skjuten i Luninets i södra Vitryssland i februari 2009 och fjällvråken blev skjuten i närheten av Kletsk i mellersta Vitryssland under 2008, då redan i augusti.

Men som tur är så är det inte allt som blir återfunnet i Vitryssland tack vare ett ymnigt skjutande. Det har även kommit in ett återfynd av en **grönbena** som blev kontrollerad av ringmärkare vid Hrodno-Azot i västra Vitryssland den 16 maj 2009. Grönbenan är märkt i Umeå, Villanäs, Västerbotten, den 18 maj 2006 som gammal fågel.

Nya åldersrekord

Under året har vi fått flera nya åldersrekord. En **ormvråk** märkt som ungfågel i januari 1986 vid Staffanstorp hittades död vid Stenshuvud den 16 april 2009. Den blev nästan 24 år gammal och är därmed den äldsta kända ormvråken i svensk ringmärkning. En **kentsk tärna** ringmärkt som unge vid Bergkvara i Småland 1983 avlästes med tubkikare i en koloni med häckande kentska tärnor på ön Hirsholm vid norra Jylland i Danmark i maj 2008. Den var då nästan 25 år gammal och knappt ett år äldre än det tidigare svenska rekordet.

I juli i år hittades en ringmärkt död **tordmule** på ögruppen Grän i södra Stockholms skärgård. Den märktes på samma plats i juli 1983 och är med sina 26 år den hittills äldsta kända ringmärkta tordmulen i Sverige.

Den 17 november i år hittades resterna av en ringmärkt **berguv** som dödats av tåg mellan Hallsberg och Kumla. Den kläcktes i fångenskap 1982 och släpptes ut i Västergötland i augusti samma år som ett led i att öka antalet vilda berguvar. Uven blev 27 år och fyra månader. Den tidigare äldsta berguven i svensk ringmärkning blev 25 år och en månad gammal och den äldsta kända i Europa, märkt i Finland, blev 26 år och sju månader. Den aktuella fågeln är därmed den äldsta kända berguven i Europa.

En **fjällabb** märkt som adult i Stekenjokk i juli 2002 avlästes vid Gelvenåhkoe i juni i år och var då alltså minst nio år gammal. Vid märktillfället försågs den även med en färgring och det var denna som avlästes. Detta är den näst äldsta kända fjällabben i svensk ringmärkning.

I november 2008 sköts en **rödvingetrast** i Etauliers i Frankrike. Den rapporterades som taltrast. Den ringmärktes som adult i juli 2000 vid Måsån, Arnäs. Med sina åtta år är det den näst äldsta rödvingetrasten i Sverige.

En **småtärna** pullmärkt i juni 1993 på Fårö ommärktes vid Ottenby i juli i år. Den är med sina dryga 16 år den näst äldsta småtärnan i Sverige.

I augusti i år kontrollerades en **svarttärna** i Kreupel i Holland. Den märktes i juni 1998 som bounce i Hornborgasjön och var alltså 10 år då den kontrollerades. Detta är den näst äldsta svarttärnan i Sverige.

Foten med en färgring av en **vitkindad gås** pullmärkt på Storholmen på Gotland i juli 1985 återfanns i augusti 2008 vid Innerholme även det beläget på Gotland. Den blev ungefär 23 år och är den näst äldsta kända vitkindade gåsen i Sverige.

En **ängshökshona** har i juli i år kontrollerats på häckplats utanför Everöd i Skåne för andra gången. Honan märktes som bounce i Nymö i juli 1999. Den var vid avläsnings-tillfället 10 år och därmed den äldsta kända ängshöken i Sverige.

I slutet av maj-början av juni kontrollerades flera fåglar med ovanligt höga åldrar vid Nidingens fågelstation. Det rör sig om en **strandskata**, märkt på Nidingen som adult i augusti 1980, som kontrollerats på ön vid flera tillfällen och som nu är minst 31 år gammal och därmed Sveriges äldsta strandskata. En annan bekant vid stationen är en **tobisgrissla**, märkt som unge på Nidingen i juni 1979, och som sen valt att häcka på ön och kontrollerats vid flera tillfällen, nu 30 år gammal. Detta är den äldsta kända tobisgrisslan i Europa.

Pilgrimsfalk i Frankrike

En **pilgrimsfalk** ringmärkt som bounge i Norrbotten i juli 1999 hittades död i Luché sur Brioux i Frankrike i augusti i år. Totalt finns nu 61 fynd av pilgrimsfalk från Frankrike vilket är det land de flesta utlandsfynden av pilgrimsfalk rapporterats från.

Några nattsångare

En **busksångare** blev märkt vid sjön Oset, Örebro, Närke, som M 2+ den 9 juni 2007, och blev återfunnen vid sjön Ravalen, Uppland, den 8 juli 2009. Avläsningen av ringen kunde ske tack vare fotografier av fågeln, tagna medan den satt och sjöng. Det är det femte återfyndet av en busksångare märkt i Sverige.

En annan något udda nattsångare blev kontrollerad av ringmärkarna ute på Nidingen den 2 september 2009. Det var en **gräshopp-sångare** som hade blivit märkt vid Tåkern, som 2+, drygt en månad tidigare. Svensk-märkta gräshopp-sångare har tidigare blivit återfunna vid 15 tillfällen.

Skånsk-ryska dykänder passerar Ottenby

År 2007 märktes sammanlagt 111 **bergänder** i Sverige varav 110 blev märkta vid Ottenby och deras då nya dykandsfälla, i övrigt blev en enda till märkt och det av Falsterbo, som F 10, den 18 november. Detta efter att endast 2 bergänder (Haparanda sandskår) märkts i landet under de senaste 20 åren innan år 2007. Därför är det något överraskande att den sistnämnda berganden från Falsterbo resulterat i det enda långväga återfyndet hittills av dessa änder. Den blev rapporterad under hösten i år som skjuten nära staden Syktyvkar, väster om Uralbergen i centrala Ryssland. Eventuellt är den skjuten redan under våren då de brukar ha en jaktperiod från 10 april, åtminstone i Leningradområdet enligt ryska RC, och en period framåt. Som tur är så är dykänder relativt långlivade så att bergänder från Ottenbys satsning på den nya fällan under vinterhalvåret har självklart stora möjligheter att ge flera långväga rapporter i återfyndsmaterialet framöver, vilket Falsterbos enda märkta bergand av förklarliga skäl nu inte längre har.

Även en **brunand**, märkt av Lennart Blomquist den 4 mars 2002, som M 20, i Pil-dammsparken, Malmö, har i år rapporterats som återfunnen i Ryssland. Den återfanns egentligen redan 2 maj 2006 som drunknad i

ett fisknät i Onegasjön, vid byn Yanishpole i ryska Karelen.

Lunchsamtal

En **hornuggla**, märkt vid Ottenby 21 oktober 2007, som F 2+, blev återfunnen i ett duvhöksbo i Finland den 29 juni 2009. Den finske märkaren som var ute för att märka ungen i duvhöksboet fann att orienteringen i skogen underlättades markant av ett pågående ”samtal” från boet, mellan modern och ungen, som tydligt kunde höras utefter vägen. Väl framme kunde märkaren konstatera att konversationen mestadels hade handlat om en lunchutdelning till ungen. Honan, som blev störd av märkarens ankomst, flög iväg och de färska resterna av hornugglan blev kvar i boet och därmed kunde ugglan och ring enkelt konstateras på plats och ställe. Vad som senare säs hemma hos hornugglan förtäljer tyvärr inte historien.

Två återfynd från Libyen

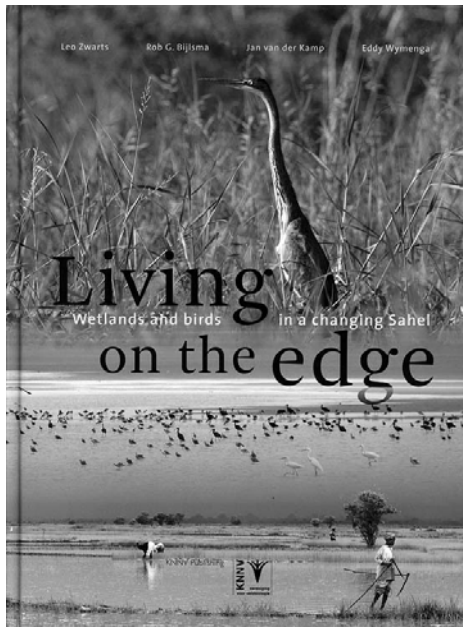
Den 6 november påträffades en ringmärkt **tornfalk** vid oljefältet Dahra i Libyen (ca 150 km söder om kusten). Fyndet rapporterades av en irländare som arbetar på platsen. Fågeln var omhändertagen men vid god hälsa och man undrade om man skulle släppa den igen, vilket vi naturligtvis tillstyrkte. Den märktes som bounge i juni 2006 vid Östervåla i Uppland. Huvuddelen av de tornfalkar som häckar i Sverige övervintrar i norra Tyskland, Danmark och södra Sverige, men en del flyttar längre söderut och några har t o m passerat Sahara. Den normala riktningen för flyttningen är sydväst vilket innebär att denna tornfalk också är påträffad ovanligt långt österut.

En **törnskatehona** ringmärkt den 21 maj 2003 vid Ottenby fågelstation på Öland har rapporterats dödad vid jakt i östra Libyen den 20 september i år. Enligt rapporten dödades fågeln av illegala jägare från vilka ringen konfiskerades. Törnskator som häckar i Sverige flyttar via östra Medelhavsområdet till vinterkvarter söder om ekvatorn i Afrika. Vi har sedan tidigare 33 återfynd i Grekland och 22 i Egypten, men detta är det första av en törnskata i Libyen.

LJA och TKN

📖 NY LITTERATUR 📖

Leo Zwarts, Rob G. Bijlsma, Jan van der Kamp och Eddy Wymenga. 2009. *Living on the edge: Wetlands and birds in a changing Sahel*. KNNV Publishing, Zeist, The Netherlands. (www.knnvuitgeverij.nl/www2/index.htm)



Helt nyligen publicerades en fantastisk bok om Sahelområdet, dvs området precis söder om Sahara. Boken omfattar drygt 550 sidor och är fylld med information om ett område som är ett oerhört viktigt övervintringsområde för fåglar som häckar i Europa och delar av Asien. Trots att många fåglar övervintrar i området karaktäriseras det av torka under den period flyttfåglarna befinner sig där. Detta uppmärksammades tidigt av Reg Moreau som skrev den klassiska boken *The Palaearctic-African Bird Migration Systems*, publicerad 1972, och har efter honom kallats Moreaus paradox. Regnet faller under sommaren och de senaste årtiondena har nederbörden legat klart under genomsnittet för 1900-talet. I kombination med större tryck från en ökad befolkning har detta lett till att miljöerna i området förändrats. I området finns fyra viktiga våtmarker, Senegalflodens delta, floden Nigers inlandsdelta i Mali, Tchadsjön och Suddområdet i södra Sudan. Boken fokuserar på Västafrika och detta beror till viss del på att kunskaperna från de östra delarna fortfarande är mycket bristfälliga. I flera kapitel behandlas nederbörd, floder, vegetation och markanvändning samt även kopplingen mellan förekomsten av gräshoppor och fåglar. I separata kapitel behandlas 27 fågelarter närmare med detaljer om

deras förekomst, bl a baserat på återfynd av fåglar märkta i Europa (via EURINGs databank och därmed även svenska återfynd) och satellitföljda fåglar av flera arter. Många spännande återfyndskartor!

Avslutningsvis finns kapitel om Sahara-passagen och hur förhållandena i Sahel kan påverka häckningspopulationerna i norr. En spännande bok som verkligen kan rekommenderas!

TF

Nya återfyndsatlaser

Under det gångna året har flera nya återfyndsatlaser publicerats.

Cepák, J., Klvaňa, P., Formánek, J., Horák, D., Jelinek, M., Schröpfer, L., Škopek, J. & Zárbynický, J. 2009. *Czech and Slovak Bird Migration Atlas*. Aventinum.

Denna atlas behandlar både Tjeckien och Slovakien, vilket är ganska naturligt eftersom en stor del av märkningen skedde under den period som landet var Tjeckoslovakien. Atlasen är på drygt 600 sidor och presenterar översiktligt återfynden i kartor och text (med engelska sammanfattningar). Ringmärkningen startade redan 1914 och 1964 bildades en ringmärkningscentral vid museet i Prag. 2001 startades en egen märkning i Slovakien via en ringmärkningscentral i Bratislava. Att ringmärkningen har en lång tradition visas av att nästan 100 000 återfynd finns inkluderade i atlasen.

Dunn, E.H., Brewer, A.D., Diamond, A.W., Woodsworth, E.J. & Collins, B.T. 2009. *Canadian Atlas of Bird Banding. Volume 3: Raptors and Waterbirds, 1921 – 1995. Special Publication, Canadian Wildlife Service, 200 sidor.*

Gaston, A.J., Brewer, D., Diamond, A.W., Woodsworth, E.J. & Collins, B.T. 2009. *Canadian Atlas of Bird Banding. Volume 2: Seabirds, 1921 – 1995. Special Publication, Canadian Wildlife Service, 186 sidor.*

Dessa båda volymer dök upp på RC i början av december och de behandlar, med kartor och text, återfynd av fåglar märkta i Kanada. Den första volymen finns tillgänglig på Internet. *Canadian Atlas of Bird Banding, Volume 1: Doves, Cuckoos, and Hummingbirds through*

Passerines, 1921–1995. Second edition [online] (Brewer et al., 2006).
http://www.cws-cf.ec.gc.ca/publications/BBA-AOB/v1ed2/cont_e.cfm

Många intressanta återfyndskartor, bl a pilgrimsfalk med fynd spridda i större delen av Sydamerika, men också ett fynd av en i Storbritannien (utsatt via hacking)! Flera arter av havsfåglar uppvisar förflyttningar över Atlanten till Europa och Afrika.

Spina, F. & Volponi, S. 2009. Atlante della Migrazione degli Ucelli in Italia. I. non-Passeriformi. Ministero dell'Ambiente e della Tutela del Territorio e del Mare, Istituto Superiore per la Protezione e la Ricerca Ambientale (ISPRA). Tipografia SCR-Roma, 800 pp.

Spina, F. & Volponi, S. 2009. Atlante della Migrazione degli Ucelli in Italia. Volume II. Passeriformi. Ministero dell'Ambiente e della Tutela del Territorio e del Mare, Istituto Superiore per la Protezione e la Ricerca Ambientale (ISPRA). Tipografia SCR-Roma, 632 pp.

Detta praktverk, i två volymer (vikt 7,4 kg!), behandlar återfynd av fåglar märkta i Italien och fynd i Italien av fåglar märkta i andra länder. Ringmärkningen i Italien startade 1929 och omfattar idag ungefär 250 000 märkta fåglar årligen. Artpresentationerna är omfattande och innehåller normalt ett flertal figurer med statistik och tydliga kartor. Ganska mycket utrymme ges åt fåglar märkta utomlands och påträffade i Italien. För några arter bidrar Sverige med många fynd, t ex sävsångare där Sverige står för 106 fynd följt av Finland med 30. För lövsångare är motsvarande siffra 43 fynd med Ryssland (Kaliningrad) med 8 fynd på andra plats.

Csörgő, T., Karcza, Z., Halmos, G., Magyar, G., Gyurácz, J., Szep, T., Bankovics, A., Schmidt, A. & Schmidt, E. 2009. Magyar madárvonulási atlasz. Kossuth Kiadó, Budapest.

Den ungerska atlasen dök upp på RC den 18 december! I Ungern startade ringmärkningen 1908 och under perioden 1951 – 2006 märktes 3,3 miljoner fåglar i landet. Artpresentationerna innehåller trevliga kartor, en del figurer med statistik, många fotografier och illustrationer och avslutas med en kort engelsk sammanfattning. Tyvärr har kartor och figurer ingen engelsk översättning utan dessa förklaras inledningsvis. Arter som inte är så vanliga för oss presenteras med spännande återfynd, t ex en rosenstare påträffad på gränsen mellan Pakistan och Indien!

TF